

שעת אלקרהם - Prof. A.S. Abraham

מעיקר ב סדר וידוי שכיב טרע, מודה אני לפניך ד' אלקי ואלקי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך, יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה, ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך, ותן חלקי בגן עדן וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים (ד) (ואם נולד לכהן כידווי יוכי"פ כרשות צידו).

סימן שלט דיני הגוסס (ואמירת צדוק הדין)

מעיקר א (א) הגוסס (ב) הרי הוא כחי לכל דבריו. אין קושרין לחייו ואין סכין אותו ואין מדיחין אותו ואין פוקקין את נקביו ואין שומטין

נשמת אברהם

ורבים מחליטים הדבר לדבר אמת, ואח"כ בא דור אחר וחקרה שכל דבריהם מהבל המה, ומה שזה בונה זה סותר, ואין דבריהם כי אם באסמכתא ואומדנא וכו', ופשטות של דברי חז"ל ורפא ירפא מכאן שנחנה תורה רשות לרפוא לרפאות, מורה כן שעיקר הרפואה מצד חכמתה מסופקת היא, שאם היה דבר ברור, איך יעלה על הדעת שלא יהיה מחוייב לרפאות, וכי אין עובר על לא תעמוד על דם רעך וכו', ע"כ הוצרך לגתנית רשות, שמ"מ אין דרך אחרת לפני בני אדם, עכ"ל.

(ד) ואם רוצה להאריך, כותב הגר"א: "אפילו בבריא הוא כמ"ש בפ"ק דע"ז ח ע"א, אלא דכאן טוב לעשות כן כמ"ש בפרק בתרא דיומא פו ע"ב שטוב לפרט חטאיו וכו', עכ"ל. ועיין בדי"מ שמביא בשם הכלבו, ואם ירצה להאריך לומר: אלקינו ואלקי אבותינו תבא לפניך תפילתי ואל תתעלם וכו' אשמתי בגדתי וכו', טוב הדבר לפרש חטאיו וגם מה שלא נכשל, כי אפשר מתוך כך יזכור הנשכחות ויתחרט בהן ויתוור בתשובה שלימה.

(א) הגוסס. איתא בגמ' 1: אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור, בגוסס בידי שמים שהוא חייב, לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם, מר מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים, מאן מדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים, גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה, ומאן מדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה, טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים.

ובעיקר החילוק שבין גוסס בידי שמים ובין טריפה, עיין ביד רמה שם שכותב: ואית דאמרי מחתכי סימני חיותיה וידיע דלא חיי, האי לא מיחתכי סימני, כלומר לא גראו בו סימני טריפה ואפשר דחיי, דהא ליכא מאן דאמר דכל גוסס למיתה, אלא

הכר מתחתיו ואין נותנין אותו ע"ג חול ולא ע"ג חרסית ולא על גבי אדמה

נשמת אברהם

רוב גוססין למיתה מכלל דאיכא מיצוטא דחיו, עכ"ל. וכותב השטמ"ק: בשם הר"ר יוסף הלוי בן מיגש: דטריפה איקרי מי שנתחדש בו אחד מי"ח טרפות כמו ניקב קרום של מוח וכיוצא בו שיהיה בו טרפות וטופו למות, וגם שהוא חי עומד על רגליו, אבל זה המוכה לא אירע בו אחד מי"ח טריפות והוא בריא בכלל, אבל אם הוא חולה שנחלש מאותם המכות והוא כגוסס וכל איבריו נצולים מהמארעות שיהיה בהם טריפה, ועכ"ז תחלה נפשו ותחלה עד שימות, והואיל וכל אבריו ניצולים מהמארעות שיהא בהם טריפה עם היות שנחלשה נפשו, חי יקרא עד שימות, והיה אפשר שתחיה נפשו אחר זה ויתקיים שנים רבות, ומי שנולד בו אחד מי"ח טריפות עם היות שהוא הולך על רגליו הוא כמת שא"א לו לחיות ולא יתרפא מאותה המחלה, עכ"ל של השטמ"ק, ועיין בדברינו לעיל סי' כט.

(ב) הרי הוא כחי לכל דבריו. ואסור לעשות דבר המקרב מיתתו, וחייבים להלל עליו את השבת כשיש צורך בדבר, וכן פוסק המ"ב: מצאוהו חי אע"פ שנחרוצץ מזהו ואינו יכול לחיות כי אם מעט, מפקחין עליו ומוציאין אותו, לכן, כל זמן שלא ברור שהחולה אמנם ודאי מת, נקרא חי לכל דבר, וחייב הרופא להשתדל לטפל בו בכל מה שאפשר וראוי לעשות, ולהמשיך לטפל ולעשות כל פעולה אפשרית של החיאה, כל זמן שיש סיכוי כל שהוא שהחולה עדיין חי, וכל זה אפילו כשקיימת רק תקוה מרעננה שהחולה ישאר בחיים, ואפילו משום חיי שעה, ועיין בספר הלכה ורפואה, ועיין לעיל סי' רנב ס"ק ב, לגבי השתלת איברים.

קביעת הכוונת — המשנה ביומא אומר: מי שנפל עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק כותי ספק ישראל, מפקחין עליו את הגל, מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו, ע"כ, ושואלת הגמ' 10: ת"ר עד היכן הוא בודק, עד חוטמו וי"א עד לבו, ומפרש רש"י, עד היכן הוא בודק, אם דומה למת שאינו מזוין איבריו (דהיינו ללא סימנים של פעילות מוחית), עד היכן הוא מפקח לדעת את האמת, ע"כ, וממשיכה הגמ' שם שזה תלוי במחלוקת תנאים, ומסביר רש"י דמדובר כשבודקים מלמטה למעלה, שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו, דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם, ומר אמר עד חוטמו

- (2) ב"ק כו ע"ב. (6) שם בכיה"ל ד"ה אלא.
- (3) וכתב לי הגר"ש אויערבאך שליט"א: נראה (7) ועיין ביומא פה ע"א, פה"ש להרמ"ם דכחננו לשניהם יחד, טרפה, וגם לדעת סופו, ערכין פ"א מ"ג, תו"ט שם, רמ"א אה"עו סי' ודאי למות, אבל לא סני בטרפה גרידא, אף, קכא סעי' ז, פרישה כאן ס"ק ה, אונקלוסותיה שמסוף דבריו לא כשמע הכי וצ"ע, עכ"ל.
- (4) ש"ך ס"ק א. (8) ח"ב ע"ב קפה.
- (5) מ"נ"ח סוף מוסף השבת ד"ה והנהו ברכיי (9) פג ע"א.
- (10) פה ע"א. ארי"ח סי' שכת סעי' ד, שרית שבות יעקב ח"א.

ואין נותנין על כריסו לא קערה ולא מגריפה ולא צלוחית של מים ולא גרניר

נשמת אברהם

דמינן דאין חיות ניכרת בלבו וניכרת בחוטמו. וכן היא מסקנת הגמ' אמר רב פפא, מחלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה. כיון דבדוק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך, דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. וכן פוסק מרן יי ועיין בנשמת אברהם יז. ולכאורה המסקנה הברורה מהגמ' ומפירוש רש"י היא, שאפשר לקבוע את המוות בהעדרות הוכחה לפעילות מוחית ונשימה בלבה, ללא צורך אפילו לבדוק את הלב, כי ברור נגמ' שלא יתכן שיהיה פעילות בלב כשאין נשמת רוח חיים באפיו. אולם מפורסמים דברי התוס' שם: אמר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל, עכ"ל. וממילא בזמנינו, שברור לנו שאפשר עוד להחיות אדם יי שנפסקה לו נשימה עצמית, ע"י טיפול בהנשמה מלאכותית, ודאי שצריכים ליקח בחשבון את כל שלוש הקריטריונים המוכרחים בהגמ' וברש"י, דהיינו חוסר פעילות מוחית, הפסקת הנשימה ודום לב, וכחב לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א: נראה שבאותם הזמנים שלא ידעו מהחייאה ושאר המצאות שנתחדשו בזמננו יי, אפשר דמ"מ לאחר שמת לגמרי חשיב למפרע כמת מהרגע שחדלה הנשמה מאפיו ולא לחשוב ח"ו טעו לחשוב על החי שהוא כבר מת, וקברוהו כשהוא חי, עכ"ל. ועיין גם בדבריו בנשמת אברהם או"ח סי' שכט ט"ק ה.

ועיין במ"ב י"ג שכותב בשם האו"ה בשם סמ"ג וסמ"ק: מצאוהו חי אע"פ שנתרוצץ מחו ואינו יכול לחיות כי אם מעט, מפקחין עליו ומוציאין אותו לחי שעה וכו', עכ"ל. ולכאורה מכאן ראייה שאין הוא נקרא מת חייבים לחלל עליו את השבת אפילו שאין פעילות מוחית, אך כתב לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א שאין מכאן ראייה כי אולי מדובר שחלק מהמוח עדיין חי, עכ"ל. וכן א"ל מ"ר הגר"י גויבירט שליט"א שנראה ממה שכתוב 'גתרוצץ' שמדובר על גולגלתו ומוחו לאו דוקא. וכותב החת"ס י"י: אבל כל שאחר שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה ואם אח"כ בטל הנשימה, אין לנו אלא דברי תורתנו הקדושה שהוא מת וכו', עכ"ל. ועיין גם בשו"ת מהרש"ם י"י שכותב: אבל אם רואים איוו סימן של חיות בשאר איברים ואיתרע רובא לפנינו, י"ל דלא סמכינן אבדיקת חוטם וכו', עכ"ל. וכן עיין בשו"ת ציץ אליעזר י"ז. כותב האג"מ י"ז: אבל האמת ודאי שלא זה שפסק המוח לפעול הוא מת, דכל

של סלח, ואין משמיעין עליו עיירות ואין שוכרין חלילין ומקוננות, ואין

נשמת אברהם

ומן שהוא נושם הוא חי, רק זה שפסק המוח לפעול פעולתו הוא דבר שיביא למיתת שיפסוק לנשום, ואפשר כיון שעדיין הוא חי שאיכא מיני סמים בעולם, מהידועים לאינשי או שעדיין אינם ידועים, שיעשו שהמוח יחזור לפעול פעולתו, וכן שייך להתפלל להשי"ת שירפאנו שהוא רק בחשיבות חולה ומסוכן שרשאים להתפלל ולא שהוא בחשיבות מת שאסור להתפלל מפני חפלת שוא, שלכן פשוט שההורגו הוא רוצח וחיוב מיתה אם ליכא חסרון המטריין בהמות, דהא לא הוזכר בגמ' ובפוסקים יי שיהיה סימן חיות במות, ולא שייך לומר נשתנו הטבעים בזה, דגם בימי חז"ל היה המוח פועל הפעולות כמו בזמננו וכל חיות האדם היה בא ממנו, ומ"מ לא היה נחשב מת אם אך הפסיק פעולת לנשום וכו', וא"כ במה שרואים ע"י העלעקטריק ראדיאגרם (א.א.ג.) נחשב מת בפסיקת פעולת המוח וכמו כן הוא ברור שגם בזמננו הוא כן, ומה שכתרה"ד דן להקל באם הרופאים רואים תגובות הלב בעלעקטריק ראדיאגרם (א.א.ג.) לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לנשום וכו', וא"כ במי שרואין ע"י הא.ק.ג. שיש לו איזה חיות, הרי על אופן זה ליכא שוב אפילו רוב לומר שהוא מת ואולי גם מיעוט ליכא, והוא חי ממש אף שאינו נושם וכו', ואדרבא יהיו מחוייבים להשתדל ברפואות אם אפשר, ומסתבר שגם בשבת, עכ"ל.

וכתב לי הגרש"ז אויערבאך שליט"א: קשה לי להאמין שאפשר לנשום בלי שום פעילות המוח, גם צ"ע במס' סוטה מה ע"ב איך זה פשוט לו שהראש נשאר במקום ואילו הגוף רהיט בלי ראש, עכ"ל.

ואמנם בתשובה אחרת י"ז כותב האג"מ: חולים שלא יכלו לנשום והניחו הרוטאים כפיהם מכונה שנושם ע"י זה וכו', הנה אם לא ניכר בו בעניינים אחרים ענין חיות שנראה כלא מרגיש בכלום וכו' כל זמן שהמכונה עובדת אסור ליטול מפיו דשמה דהא חי ויהרגוהו בזה, אבל כשפסקה מלעבוד שנחסר החמצן שהיה שם, לא יחזירו לפיו עוד הפעם עד עבור זמן קצר כרבע שעה, שאם אינו חי כבר יפסיק מלנשום וידעו שהוא מת וכו', אבל באלו שהוכו בתאונת דרכים וכו' שאלו אף שאין יכולין לנשום בעצמן וגם לא ניכרין בהם עניני חיות אחרים אפשר שאינם עדיין מתים, וכיון שאתה אומר שענתה איכא נסיון וכו' יכולין לברר ע"י זריקת איוו לחלוחית וכו' לידע שנפסק הקשר שיש להמוח עם כל הגוף וכו' שא"כ יש לנו להחמיר באלו שאף שאינו מרגיש כבר בכלום וכו' ואף שאינו נושם כלל בלא המכונה, שלא יחליטו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו, שאם יראו שיש קשר להמוח עם הגוף אף שאינו נושם יתנו המכונה בפיו אף זמן גדול, ורק כשיראו ע"י הבדיקה שאין קשר להמוח עם הגוף יחליטו ע"י זה שאינו נושם למת, עכ"ל.

ומזה רצה מי שרצה, להוכיח שהגאון שליט"א פוסק שמת-מוחי נקרא מת אף אם לכו עדיין פועם (כפי שברוב מקרים שבהם מתעוררת בעיא זו), וק"ל הא לא כאן ולא במקום אחר מוכיח האג"מ את הלב שזוא עדיין פועם, ואדרבא כותב: וגם לא

(20) יו"ד ח"ג סי' קלב.

76

11 אורח סי' שכט סעי' ד.
12 שם.
13 ובכל מקום שהשתמשתי במושג 'להחיות' אין כוונתי חיו שלנו יש הכח להחיות מתים, אלא שבפעולות החייאה מתברר למפרע בסיד שחווה לא מת אלא היה גוסס.
14 עיין בליקוט שמעוני פ"י שלה לך על הפסוק וישלה אותם משה: צוח בהם תלמי צוחה אחת ונמלו על פניהם ארצה, התחילו מנפחים כפיהם

ומנשבים באפט עד שנחשבה ודעתם עליהם, וכותב הו"ח רענן: אנשי כנען היו מנפחים בפיהם כדי להחיות.
15 סי' שכט סעי' ד בביה"ל ד"ה אלא.
16 שו"ת יו"ד סי' שלח.
17 ח"ו סי' קכד.
18 ח"ט סי' מו וח"י סי' כה פ"ד.
19 יו"ד ח"ב סי' קמו.

מעצמין עיניו עד שתצא נפשו, (ג) וכל המעמיץ עם יציאת הנפש ה"ו שופך דמים, ואין קורעין ולא חולצין ולא מספידין עליו, ולא מכניסין עמו ארון לבית עד שימות, ואין פותחין עליו בצדוק הדין עד שתצא נפשו. כגה וי"א דאין חולצין לו קבר אצ"פ שאינו עמו נצית עד אחר שימות. אסור לחלוט שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת בלוחו כיום ויש סכנה בדבר. (ד) וכן אסור

נשמת אברהם

גיכרין בהם עניני חיות אחרים. גם ברור שכתב כאן להחמיר ולא להקל. דבמקרים אלה של תאונת דרכים צריכים, בנוסף לכל הבריכות אחרות, גם לעשות בדיקה המיוחדת הזו לפני שקובעים שהחולה אמנם מת. ואין אפשר בפשטות לבוא ולהגיד שהוא חור בו מהתשובה הקודמת בצורה כה בולטת ועקרונית בלי שהוא שליט"א אפילו יוכיר את זה וגם לו כלאחר יד. אלא ברור לי שהגאון שליט"א מדבר כאן באופן שאין פעילות טבעית של הלב או של הריאות, והוא מחמיר ואומר שגם במקרה כזה, כשמדובר על נפגע בתאונת דרכים, לא יחליטו שהוא מת עד שיעשו בדיקה זו לוודא שאין קשר בין המוח והגוף.

(ג) וכל המעמיץ עם יציאת הנפש. ובמס' שמחות מסיים: וכל הנוגע בו ה"ו שופך דמים. למה הדבר דומה לנר המטפטף, שכיון שנוגע בו האדם מיד נכבה. וכ"כ הרי"ף והרמב"ם²¹, וכן הובא בשבת²². וכתוב בחידושי רע"ק כאן: ומ"מ אם יש דליקה מוציאים אותו מהבית. עכ"ל. דהיינו אם זה טובת הגוסס. מותר להזיזו. ונ"ל שאפילו אם הוא בלי הכרה מותר לעשות כן כי אולי יתעורר או אולי טעו והוא לא לגמרי בלי הכרה, והסכים אתי מ"ר הגרי"י נויבירט שליט"א. וללא ספק שמוותר לרופא, או כל אדם אחר, שמתכוון לרפאותו ולעזור לו ולהצילו, לנגוע בו ולהזיזו לפי הצורך, ולא רק מותר אלא גם חייב לעשות כל מה שביכולתו כדי להציל את החולה. והנה אפילו כהן, שאסור לו להיכנס לבית שבו נמצא גוסס²³, אם הוא יכול להציל את החולה, מותר לו וגם מחויב הוא להיכנס כדי לטפל בו ולהשתדל להצילו. ולא זה בלבד, אלא מותר לו לעשות זאת גם כשיש ספק שאולי החולה כבר מת. כי אפילו ספק ספיקא של פיקוח נפש דוחה איסור²⁴. ויותר מזה, מותר לכהן לעשות זאת אפילו כשנמצא במקום אדם אחר שאינו כהן שגם יודע לטפל בחולה²⁵, כי לא מכל אדם זוכה חולה להתרפאות²⁶. ועי' לקמן סי' שע ס"ק ב.

אך אם לא ניתן לעשות שום דבר כדי להצילו, או צריכים מאד להזהר, ובמיוחד בבית חולים, שגם הדברים השגרתיים לא ייעשו לו, כגון בדיקות לחץ דם, חום או אפילו דופק, אם בין כה וכה תוצאות הבריכות אלו לא יביאו לשום שינוי בטיפולו.

(ד) וכן אסור לגרום. הארכת זייו של הגוסס והטובל, ומיתת רחמים — כותב

(21) ש"ך סי' ה.

(22) קנא ע"ב.

(23) יו"ד סי' שע.

(24) שו"ת חת"ס יו"ד מי' שלחן; גשר החיים ח"א

פ"כ סי' ב.

(25) פ"ח יו"ד סי' שע ס"ק א.

(26) יו"ד סי' רכ"א סי' ד בס"ו וש"ך סי' כ.

לגרום למה שימות מהרה, כגון מי שכוף גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפריד, (ה) אסור להשמיט הכר והכסה מהתחיתו מכח שאומרים שיש נוזות מקלת עופות שגורמים זה. וכן לא יחזו ממקומו וכן אסור לשום מפחחות צ"כ תחת ראשו כדי שפירד. אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סומך ללוחו בית קול דופק כגון חוטב עלים או שיש מלה על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש, נותר להסירו משם דאין צרכו מעשה כלל אלא שמוסר המונע.

נשמת אברהם

המנחת חינוך²⁷: אף אם יבוא אליהו ויאמר שלא יהיה לאדם חיים אלא שעה או רגע, מ"מ התורה לא חילקה בין הורג ילד שיש לו לחיות כמה שנים ובין הורג וקן בן מאה, בכל ענין ההורג חייב אף שהוא למיתה עומד. מ"מ מחמת הרגע שיש לו עוד שיחיה. על זה חייב. וכן מסביר הגשר החיים²⁸ שמכיון שאין שיעור וגבול לערכי חיים תכליתיים, הרי לדבר שאין בו גבול ומידה אין לסמן בו הפרש בין חלק קטן לבין רבוא רבאות שלו. כי על כן אין חילוק בדין החורה בין הורג איש בריא צעיר לימים לבין הורג איש גוסס וקן בן מאה. וכ"כ הרב יעקובוביץ שליט"א²⁹: כי ערכם של חיי אדם הוא ללא שיעור ולפיכך אינו ניתן לחלוקה, וכל חלק וחלק מהם הוא אינסופי. יוצא איפוא, שלשבעים שנות חיים אותו ערך בדיוק כלשלושים שנה, או שנה אחת או שעה אחת או שניה אחת. הגדרה קפדנית זו של קדושת חיי אדם מבוססת לא רק על מטמטיקה צרופה או הגיון, היא מיוסדת באותה מידה על שיקולים מוסריים. אם יגרע מערכם של חיי אדם בשל קיצו המתקרב, יפסידו חיי אדם בכלל את ערכם המוחלט ויקבלו ערך יחסי, יחסי לגבי תוחלת חייו, מצב בריאותו, תועלתו לחברה, או כל מודד שרירותי אחר. יהא אז צורך לדרג בני אדם, ושני אנשים לא יהיו לעולם בעלי ערך שווה. ברגע שנפגע בחייו של איזה חולה שהוא על ערש מותו משום שהם חסרי ערך, אנו פוגעים בערכם הבלתי מוגבל של חיי כל אדם ואדם וקובעים להם מימדים מוגבלים, עכ"ל. ועיין בדעת זקנים מבעלי התוס'³⁰.

לכן קדושת החיים עצמה היא כך שאין רשות בשום אופן להקל מהיסודין והסבל של החולה ע"י קיצור חייו ואפילו בשניה אחת. ואפילו אם נצחק המוות כעבור זמן מה ברור לחלוטין, חייו של החולה הם עדיין בעלי ערך בלתי מוגבל והריגתו היא פשע לא קטן מהריגת אדם בריא ביותר³¹. ואע"ג שהחולה סובל יסורים וכאבים קשים, אין לנו רשות להרוג אותו או לגרום למיתתו כדי שלא יסבול, ואדרבא זה לזכותו. ועיין בגמ'³² ורמב"ם³³: סוטה שיש לה זכות וכו' הרי זו תולה לה ואינה מתה לשעשה אלא ניוקת והולכת וחללים כבדים באין עליה עד שתמות אחר שנה או שנתיים או שלש לפי זכותה, והיא מתה בצביית בטן ובנפילת איברין, ע"כ. וא"ל הגר"ש אויערבאך שליט"א; שצריכים להבדיל בין טיפולים הממלאים

(27) מצוה לו.

(28) ח"א פ"כ סי' ב הערה 3.

(29) הרפואה והיהדות עם 152.

(30) בראשית ט ה, מובא בכ"י יו"ד סי' קנז.

(31) הרפואה והיהדות עם 152.

(32) סוטה כ ע"א.

(33) ה"ל סוטה פ"ג ה"כ

ח

נשמת אברהם

צרכיו הטבעיים של החולה או המקובלים כשגרתיים, ובין סיפולים שהם מחוץ לגדר השגרה. ולכן חולה למשל, הסובל מסרטן שהתפשט בגופו והוא קרוב למיתה, על אף שיש לו יסורים וכאבים קשים, אסור להפסיק לו או למנוע ממנו חמצן או כל מזון או נוזל מזין אחר, שלהם הוא זקוק. אם הוא סובל מסכרת, אין להפסיק את מתן האינסולין כדי שימות יותר מהר. אין להפסיק את מתן דם או כל תרופה אחרת, כגון אנטיביוטיקה, הדרושה לטיפולו. גם אין למנוע ממנו דברים אלו, כשהמטרה בכל זה אינה כדי לגרום למיתה יותר מהירה של החולה, אולם מאידך, אין כל חיוב לטפל בחולה כזה בצורת קום ועשה כשהטיפול עצמו יגרום לו לסבל רב בנוסף ליסוריו, כשהטיפול הוא מחוץ לגדר השיגרה וכשאינו לצפות אלא להארכת חייו במידת מה ולא לריפוי מחלתו היסודית, ובמיוחד אם גם החולה אינו מסכים עקב הכאבים הקשים או הסבל הרב, ע"כ הגרש"ו אויערבאך שליט"א, ועיין גם לעיל סי' קנה ס"ב.

וכן חולה שמצבו ודאי מיואש, שהפסיק לנשום או שלבו הפסיק לפעום, אין כל חיוב לנסות להחיותו או להאריך את חיי שעה שלו, אם זה יוסיף יסורים על יסוריו.³⁷ עוד א"ל הגרש"ו אויערבאך שליט"א: שמתר ליתן מורפיום וכדומה לחולה הגוסס כשזה חיוני כדי לשכך את הכאבים, אף שידוע שיש חשש שזה עלול לקרב את מיתתו, וזאת בתנאי שמטרת הטיפול הינה אך ורק לשכך את כאביו וסבלו. וכל זה כשאין כל זריקה חוריקה בפני עצמה מקצרת חיי החולה בהכרח אלא מבין רבות מתקצרים חייו, אולם חולה שבמצב כזה שאפילו זריקה אחת של מורפיום עלולה להפסיק את נשימתו העצמית, אסור ליתן לו התרופה אפילו כשיש לו כאבים קשים, אלא אם כן החולה יהיה מונשם בצורה מלאכותית.³⁸ ועיין במאמרו של הגר"א בבנצאל שליט"א.³⁹

(ה) אסור להשמת הכר והכסת, כותב הערוה"ש⁴⁰: ביאור דבריו, דמקודם נתבאר שאין עושים מעשה שע"י יקרבו מיתתו כמו לשמוט הכר מתחתיו, ולזה הוסיף דאפילו אם לדעתם מצוה לקרב מיתתו דטובתו היא, כגון שהוא גוסס זמן ארוך ורואים שיש לו יסורים גדולים, מ"מ אסור לעשות שום מעשה לזה דכן הוא רצון הש"י, ולא מביעיא לשמוט הכר מתחתיו שבוה ראשו מזיו הרבה מגבוה לנמוך, אלא אפילו להזיזו מעט אסור, ואפילו לא יעשו מעשה בגופו כלל אלא להניח תחת ראשו בלי הזזה כלל את מפתחות בהכ"נ ג"כ אסור, דטוף טוף עושה מעשה שימות מהרה אף אם אין המעשה בגופו של הגוסס, אמנם אם יש דבר מן הצד שמעכב יציאת הנפש, מותר להסירו, דממ"כ אם העיכוב מן הצד למה יסבול, דהלא זהו אינו מחמת עצם גופו וכו', ע"ש. ועיין היטב במעשה דר' חנינא בן תרדיון⁴¹, וכן בטוטה⁴²: אלא זקנים שבה (העיר לח), בזמן שדעתן קצה עליהן, יוצאין חוץ לחומה והן מתים, ע"כ. וכן עיין בילקוט שמעוני⁴³: מעשה באשה אחת שהוקינה הרבה וכו' ועכשיו חיים של נוזל הם

34 וראה גם בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' קעז
וכן במאמרו במוריה אלול תשרי ע"ב נב
ובשו"ת צ"ח אליעזר ח"ג סי' טז אות יא.
35 וראה בשו"ת צ"ח אליעזר ח"ג סי' פו.
36 אסיא, סיון תשי"ב ע"ב 39.

סעיף ד כיון שנשמה אדם למות (ו) אין רשאים ליפרד מטנו כדי שלא תצא נפשו והוא יחידו. (ומלכוד לעמוד על האדם נשעת יליחת נשמה שנלמך ויחי עוד לנצח לא יראה השמה כי יראה חכמים יונתו וגו').

סעיף ה מנהג (ז) לשפוך כל המים שאובים שבשכונת המת.

נשמת אברהם

וכר ואני מבקשת להפטר מן העולם וכו', ומשכמת לבית הכנסת בכל יום, א"ל מנעי עצמך מבית הכנסת שלושה ימים וכו', וביום השלישי חלתה ומתה, ע"ש.

(ו) אין רשאים ליפרד מטנו. מפני שהנפש משתוממת בשעה שיוצאת מן הגוף⁴¹, וכותב הבית לחם יהודה בשם הספר חסידים: מי שיושב לפני החולה בשעה שנוטה למות ואין שם אדם אחר שידוע בענין המת לעיין עליו מתי תצא נפשו ויטשטש אבריו ויעצים עיניו ויעסוק בו, והגיע זמן התפלה, אל יצא משם להתפלל.

(ז) לשפוך כל המים. כותב הש"ך⁴²: הטעם שידעו הכל שיש בו מקרה מות ולא יצטרך להודיע בפה ויהא מוציא דבה, ועוד שמלאך המות מפיל במים טפת דם, עכ"ל. ובבית חולים אינו נהוג לשפוך המים כשמת שם מישוהו, ולטעם הראשון של הש"ך ברור שאין אנו רוצים להודיע ליתר החולים שמת חולה כדי שלא יסל רוחם⁴³, אך קשה לפי הטעם השני והלא חמירא סכנתא מאיסורא, אך כל מים שנשתנו ע"י בישול או ע"י תערובות (מיצים למיניהם) או שיש להם שם לזוי או הפסד ממון או מים של מצוה, אין צריך לשפכן⁴⁴. אך עיין בחידושי רעק"א כאן שכותב: אפילו דיעבד שלשה פת במים אלו, אסורים, וכותב הערוה"ש⁴⁵: ובודאי שטעם זה (השני) טפל לטעם הראשון, ותמיהני על כמה שמחמירים בזה הרבה כאילו היא גמ' מפורשת וכו', והרי אפילו בסכנות המבוארים בגמ' אמרו חז"ל ג"כ האידנא דדשו לו רבים שומר פתאים ד' וק"ו במילתא כי האי וכו', ולזה נלע"ד להקל הרבה בדבר וכן ראיתי מגדולי הראה וכו', עכ"ל.

וכותב המהר"ש ענגיל⁴⁶: לגבי שפיכת המים שבשכונת אשה שהפילה ודל: יש לומר דרק אחר שיצא לאויר העולם דיש רוב דהוי קיימא בזה שפיר יש לשפוך המים, אבל בנפל קודם שיצא לאויר העולם דבוה ק"ל דמה"ת צריכה חליצה כמר"ש ברי"ט אלגאוי דקודם שיצא לאויר העולם ליכא רוב דבני קיימא הן וכו', עכ"פ בנפל ממש, היינו שהפילו אמו, דבכה"ג שיטת המהר"ק דהבא אחריו חייב בבכורה וכו' ורוב הפוסקים הסכימו כשיטתו וכו', כמדומה לי שאין המנהג לשפוך את המים וכו', וע"כ המיקל יש לו על מה לסמוך, עכ"ל.

41 מהרש"ם ח"ג סי' שע"ה שר"ת יביע אומר ח"א יו"ד סי' כג, ועיין באו"ח סי' תנ"ה סעי' א בהגה ומ"ב סי' רו סוסי"ק כו.
42 ראה סי' שלו.
43 עיין בשו"ת חמד מערכת אבלות סי' קמ"ז.
44 עיין בשו"ת יו"ד ח"ב סי' קנ"ו שר"ת.
45 סי' ט.
46 ח"ז סי' צ"ה.

87